

Malewicz, Małgorzata Hanna

Pierwsze zebranie otwarte Pracowni Badań nad Początkami Myśli Społecznej

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 25/2, 433-434

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIERWSZE ZEBRANIE OTWARTE PRACOWNI BADAŃ NAD POCZĄTKAMI MYŚLI SPOŁECZNEJ

30 listopada 1979 roku odbyło się pierwsze zebranie otwarte Pracowni Badań nad Początkami Myśli Społecznej; Pracownia ta działa w ramach Zakładu Historii Nauk Społecznych IHNOiT.

W pierwszej części posiedzenia kierownik Pracowni — doc. Małgorzata Frankowska-Terlecka — poinformowała zebranych o zamierzeniach badawczych Pracowni. Granice chronologiczne badań prowadzonych przez Pracownię obejmują Średniowiecze (poczynając od XII w.) i Renesans — do końca XVI wieku. Program badań obejmuje 3 ogólne grupy tematyczne, a mianowicie: 1) dzieje elit intelektualnych (przede wszystkim uczonych Średniowiecza i Renesansu) — badania w tym zakresie prowadzi obecnie dr Jerzy Drewnowski; 2) studia nad początkami polskiej myśli etnograficznej, czym zajmuje się aktualnie dr Andrzej Woźniak z Katedry Etnografii Uniwersytetu Warszawskiego; 3) zagadnienie emancypacji myśli naukowej w Średniowieczu (zwłaszcza chodzi tu o myśl encyklopedyczną XII i XIII wieku, ze szczególnym uwzględnieniem encyklopedii redagowanych w językach narodowych) — badania w tej dziedzinie prowadzi doc. M. Frankowska-Terlecka. Prowadząca zebranie poinformowała również o dwóch tendencjach badawczych, ku którym skłaniają się członkowie zespołu: chodzi tu o badania kompleksowe nad początkami myśli społecznej w Średniowieczu, a także o możliwość podejmowania tematyki z pogranicza Średniowiecza i Renesansu, zwłaszcza badań na tym, co należy do tradycji, a co stanowi *novum* w myśli społecznej obydwu wymienionych epok.

Z kolei dr Jerzy Drewnowski wygłosił referat: *Z badań nad samoświadomością uczonych polskich XV stulecia*. Autor przedstawił m.in. analizę wybranych tekstów Bartłomieja z Jasła i Stanisława ze Skarbimierza: ukazał mianowicie poglądy obu wymienionych autorów na temat funkcji i roli uczonego w dobrze funkcjonującym organizmie państwowym (opinia Stanisława ze Skarbimierza), a — ogólniej rzecz biorąc — na temat społecznej roli uniwersytetu i uczonych. Analizując poglądy Stanisława ze Skarbimierza na zadania Uniwersytetu jako części Kościoła, wyspecjalizowanej w badaniu i obronie wiary, dr Drewnowski dostrzegł wyraźną różnicę między opinią Stanisława ze Skarbimierza a wizją działalności Uniwersytetu nakreśloną we wczesnych mowach uniwersyteckich Bartłomieja z Jasła. Zmiana koncepcji zadań Uniwersytetu — zdaniem J. Drewnowskiego — wykazuje między innymi tendencję, zmierzającą do ujęć ściślej związanych ze stanowiskiem Kościoła.

Po referacie nastąpiła żywa dyskusja. Wiele uwagi poświęcono zagadnieniu odpowiedniego wykorzystania dostępnych źródeł. Podkreślono fakt, iż znaczna ilość ważnych tekstów została już wydana drukiem; zwracano również uwagę na wartość dla referowanego tematu takich edycji jak *Codex epistolaris saeculi XV* (dr Koczarska). Sygnalizowano również szereg interesujących kwestii poruszanych w komentarzach do pism Arystotelesa (dr J. Rebeta) — są to przede wszystkim zagadnienia dotyczące pojęcia wiedzy i mądrości. Wysunięto także postulat sporządzenia edycji tekstów dotychczas nie wydanych (prof. J. Legowicz, doc. M. Frankowska-Terlecka). Postulat ten poparł również autor referatu. Zwrócono uwagę na niebezpieczeństwo wynikające z formułowania współczesnego kwestionariusza problemów w odniesieniu do tekstów pochodzących z minionych epok (prof. J. Legowicz). W tym miejscu padł kontrargument, że sam tekst zweryfikuje pytania postawione niewłaściwie (doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa, doc. J. Domański).

Różnice zdań dały się odczuć przede wszystkim w sprawie poglądów głoszonych przez Stanisława ze Skarbimierza i współczesnych mu mistrzów krakowskich na temat roli doradcy, którą — według tych autorów — uczeni winni byli odgrywać w państwie. Stwierdzono, że poglądy Stanisława ze Skarbimierza zostały przez autora przedstawione zgodnie z treścią wypowiedzi samego Stanisława (doc. J. Domański). Podkreślono, że uczeni średniowieczni nie tylko gotowi byli pełnić wobec władców funkcje doradców, lecz że niejako narzucali władcom swoje usługi w tym zakresie (dr J. Banaszekiewicz). Przeciwno tym twierdzeniom wysunięto argument pełnej zgodności interesów Kościoła i państwa w Polsce za panowania Jagielly (prof. A. Gieysztor, doc. J. Rebeta). Nawiązując do tezy dra J. Drewnowskiego

o różnicach zachodzących między stanowiskami Bartłomieja z Jasła i Stanisława ze Skarbmierza, zaproponowano, by wziąć pod uwagę odmiennosc warunków i celów, w których powstawały teksty obu tych autorów (mgr B. Chmielowska).

Ponadto rozwinięto i uzupełniono niektóre wypowiedzi zawarte w referacie; przypomniano m.in., że problem zdrowia jako jednego z celów medycyny — interpretowany przez autora referatu na podstawie tekstu pochwały odnowionego Uniwersytetu — ma stare tradycje, zarówno w poglądach myślicieli chrześcijańskich, jak i antycznych (doc. J. Domański). Rozwinięto także problem niespójności pojęcia mądrości w tekstach Stanisława ze Skarbmierza i innych autorów średniowiecznych (doc. J. Domański, doc. J. Rebeta, dr J. Drewnowski).

Przebieg dyskusji świadczy o korzyściach i potrzebie stałej współpracy historyków myśli polityczno-społecznej, historyków nauki i historyków filozofii.

Małgorzata Hanna Malewicz
(Warszawa)

ZEBRANIE ZAKŁADU HISTORII NAUK PRZYRODNICZYCH

Program zebrania, które odbyło się 8 listopada 1979 r. w Muzeum Ziemi PAN obejmował następujące referaty; 1) *Z doświadczeń nad dziejami poznania obszaru ZSRR pod względem geologicznym* (W. W. Tichomirow); 2) *Projekty ankietowe zebrania materiałów do map kraju pod koniec XVIII w.* (W. Werner); 3) *Opisowe materiały źródłowe do mapy K. Perthéesa, ich powrońienca, wartości źródłoznacze i informacyjne* (A. Krawczyk). Referaty te wiążą się z realizacją szerszego tematu pt. *Dzieje poznania Polski pod względem przyrodniczym*.

Dotychczasowe badania pozwoliły ustalić następującą periodyzację: I okres do 1772 r. — wiedza o kraju funkcjonowała w dziełach poszczególnych autorów, kompendiach historycznych, geograficznych i mapach; II okres od 1772—1918 — narastanie zbiorowych, instytucjonalnych akcji poznawczych: poczynając od zbierania drogą ankiet materiałów do map kraju, kończąc na kompleksowych badaniach fizjograficznych; III okres od 1918 r. — procesom poznania i nasilonej eksploatacji przyrody odpowiada wzmagająca się akcja jej ochrony.

Na początku zainteresowań tym tematem w centrum uwagi postawiono dzieje poznania obszaru Polski w okresie najbardziej interesującym, tzn. w XIX w., który to etap badań z punktu widzenia historii nauk o Ziemi może być nazwany okresem fizjografii.

Przy poszukiwaniu źródeł i zagranicznych wzorów opracowania tego tematu uwagę przykuło — przedstawione na zebraniu przez prof. Tichomirowa — powstałe z inicjatywy W. A. Obruczewa (1863—1956) wydawnictwo, nie mające porównań w literaturze światowej: *Geologičeskaja izuczenność SSSR*. Dotychczas ukazało się 600 tomów. Ta ogromna seria wydawnicza, odpowiadająca rozległemu terytorium ZSRR i wielkiemu potencjałowi naukowemu tego państwa, jest — jak wykazała dyskusja — trudna do przeniesienia jako wzór do warunków polskich, tym bardziej, że oba kraje mają odmiennie tradycje. U nas analogiczną rolę spełniały bibliografie, których tradycje datują się od J. Majera (*Literatura fizjografii ziem polskich*. 1862), poprzez działalność E. Romera i A. Pokornego do prowadzonej od 1918 r. w Instytucie Geologicznym bibliografii geologicznej (częściowo komentowanej), następnie bibliografii geograficznej, wreszcie katalogów rękopisów geologicznych, katalogów zbiorów analiz minerałów itp. Nie mniej jednak bibliografia ze streszczeniami prac i rozprawy radzieckiego wydawnictwa, rejestrującego również poznanie geologiczne obszarów Polski historycznej, jest do wykorzystania dla tematu podstawowego Zakładu Historii Nauk Przyrodniczych: *Dzieje poznania Polski pod względem przyrodniczym*.

W dotychczasowej realizacji zadań szczegółowych, wchodzących w zakres tego tematu, wykorzystano wyniki sesji regionalnej w Łomży: *Zygmunt Gloger badacz ziemi ojczystej* (1978). Natomiast w toku realizacji są następujące zadania szczegółowe: 1) Badania kraju w ośrodkach: wileńskim i krzemienieckim na przełomie XVIII i XIX w. (W. Grębecka, A. Dziurlikowska i inni); 2) Poznanie litosfery w Polsce w okresie międzywojennym (J. Skoczylas); 3) Badania